

Стенографски дневник

НА

3. заседание

Четвъртък, 9 септември 1943 г.

Открито в 18 ч. 50 м.

Председателствувал председателят Христо Калфов.

СЪДЪРЖАНИЕ

Съобщения:	Стр.	Говорили:	Стр.
Отпуски	7	Марин Тютюнджиев	8
Питане от народните представители Н. Мушанов, П. Стайнов и др. по поставеното на дневен ред проекторешение за избиране на регенти	7	Борис Попов	9
		Ангел Стоянов	9
		Христо Статев	10
		Никола Мушанов	11
		Александър Цанков	14
		Д-р Петър Шишков	15
		Д-р Иван Вазов	16
Дневен ред:		Избиране на регенти	17
Проекторешение за избиране на регенти. (Приемане)	7	Дневен ред за следващото заседание	17

Председател Христо Калфов: (Звъни) Има нужният брой народни представители. Отварям заседанието.

Отсъствуват: д-р Васил Георгиев Петров, Васил Цветков Василев, Георги Чалбуков, Дончо Узунов, Марко Сакарски, Спас Ганев, Христо Статев)

Председателството е разрешило един ден отпуск на народния представител Петър Марков.

Г-да народни представители! Постъпило е питане от народните представители Никола Мушанов, Петко Стайнов, Ангел Държански, Деню Георгиев, Димитър Илиев, д-р Васил Георгиев, Тотю Новаков и Дичо Тодоров по поставеното на дневен ред проекторешение за избиране на регенти.

Минаваме на дневния ред — точка първа:

Одобряване на проекторешението за избиране на регенти.

Моля г-н докладчика да докладва мотивите и решението.

Докладчик Стефан Караванов: (Чете)

„МОТИВИ

към проекторешението за избиране на регенти

Г-да народни представители! Държавният глава, Негово Величество Симеон II, цар на българите, не е навършил пълнолетието, което се предвижда в чл. 25 от конституцията. Поради това и съгласно чл. 26 от конституцията следва да се учреди регентство. Покойният цар Борис III не е назначил регенти, които да се утвърдят от Великото народно събрание. В такъв случай би следвало регентите да се изберат от Великото народно събрание. Засега обаче е невъзможно да се пристъпи към избиране на представители за Велико народно събрание и към свикването му поради войната и създаденото от нея положение в царството.

От друга страна конституцията не съдържа разпоредения за такива случаи, а Министерският съвет, който е поел временно управлението на царството, съгласно чл. 151, т. 2, от конституцията, смята, че би било по-добре да не упражнява длъжността наместник на държавния глава за неопределено време, тъй като събирането в един ръце на длъжностите на държавния глава и на правителството за по-продължително време би затруднило функционирането на Върховното управление на царството (смяна на министрите, отговорността им пред държавния глава и пр.).

При това положение, държейки за основния ни закон, Министерският съвет смята, че разрешението на този въпрос следва да стане по начин, отговарящ на духа на конституцията. При невъзможността да се свика Велико народно събрание, ще отговаря най-много на духа и смисъла на конституцията, обикновеното Народно събрание да избере регенти, които, след като положат клетва пред същото събрание и обявят с прокламация на народа, че начеват да управляват царството, да поемат управлението в пределите на царската власт и от името на царя, до навършване пълнолетието на Негово Величество Симеон II, цар на българите, а Велико на-

родно събрание да бъде свикано, за да вземе надлежно решение съгласно с конституцията, след като престанат да съществуват пречките за свикването му.

Заради това, г-да народни представители, молим да се занимаете с въпроса и, след като го обсъдите, да приемете и гласувате предложението за целта проекторешение.

Гр. София, 7 септември 1943 г.

МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ:

Председател на Министерския съвет,
министър на външните работи и на изповеданията:

Проф. д-р Б. Филев

Министър на вътрешните работи и народното здраве:

П. Габровски

Министър на народното просвещение: Проф. д-р Б. Йоцов

Министър на финансите: Д. Божилов

Министър на правосъдието: Д-р К. Партов

Министър на войната: Генерал-лейтенант Н. Михов

Министър на търговията, промишлеността и труда:

Н. Захариев

Министър на земеделието и държавните имоти:

Инж. Хр. Петров

Министър на общ. сгради, пътищата и благоустройството:

Инж. Д. Василев

Министър на железниците, пощите и телеграфите:

Инж. В. Радославов

РЕШЕНИЕ

за избиране на регенти

1. XXV обикновено Народно събрание да избере регенти, които, след като положат клетва пред същото Събрание и обявят с прокламация до народа, че начеват да управляват царството, да поемат управлението в пределите на царската власт и от името на царя, до навършване пълнолетието на Негово Величество Симеон II, цар на българите.

2. Великото народно събрание да бъде свикано, за да вземе надлежно решение съгласно с конституцията, след като престанат да съществуват пречките за свикването му.

Председател Христо Калфов: Има думата народният представител г-н Марин Тютюнджиев.

Петко Стайнов: Искам думата. Г-н председателю! Вчера бях записан втори, а сега не фигурирам в списъка на ораторите. Председателствувалият вчера г-н Петър Кюсеианов ме записа. Призовавам го да заяви дали съм записан втори.

Председател Христо Калфов: Г-н Стайнов! Имаше записани и тук, имаше записани и при мене.

Ангел Държански: И аз бях записан.

Иван В. Петров: Г-н председателю! Аз бях записан пръв. След обявяването на предложението отидох при г-н Кюсеианов, пожелах да бъда записан и пръв бях записан в списъка. Защо стават тия игри в подреждането на ораторите — питам аз? Аз смятам, че по този начин се отнема правото на народния представител в такива върховни моменти, каквито преживяваме, да се изкаже. По-сяга се на неговото свещено право, по членове 87 и 93 от конституцията, да се изкаже.

Ангел Държански: Г-н председателю! Записан бях още вчера, заедно с г-н Никола Мушанов, трети по ред. Сега виждам, че съм поставен 14-ти, за да не взема участие в разискванията. Протестирам против това нещо. Това не е ред!

Гето Кръстев: Няма нищо!

Председател Христо Калфов: Г-да народни представители! Имаше записани и тук при председателстващия, и при мене в кабинета ми. От двата списъка трябваше да съставим един, който днес е представен тук и по който ще следват разискванията.

Почнете, г-н Тютюнджиев.

Петко Стайнов: Други са записани първи. Отнемате ни думата, защото сме опозиция. Отнемате думата на опозицията.

Председател Христо Калфов: Ще имате думата от вашата среда да се изкажете. Бъдете спокойни.

Петко Стайнов: Питайте г-н Кюсеианов.

Председател Христо Калфов: Правилникът предвижда как да се процедира и правилникът ще бъде спазен. Моля Ви се, имайте търпение само. Правилникът ще бъде приложен.

Марин Тютюнджиев: (От трибуната) Уважаеми г-да народни представители! Аз с вълнение вземам думата в днешното заседание на Народното събрание — първото след траурното заседание, което имаме преди няколко дни по случай смъртта на нашия любим цар.

В това заседание днес е сложен на разглеждане един въпрос от съдбоносно значение за нашата страна и за нашия народ. Ние имаме един цар, който пое управлението на нашата страна преди 25 години. Свари я навремето в едно положение, в каквото рядко е изпадала нашата страна. След сключването на Солунското примирие, когато неприятелят беше нахлул в нашите земи, когато войската ни беше деморализирана и разкапана, когато нашият народ беше разделен и отдаден на междоусобица, когато държавният ни кораб беше заплашен да потъне всеки момент, нашият цар пое управлението на страната и след 25-годишно управление ние виждаме в момента на неговата смърт нашата страна в едно цъфтящо положение. Националният идеал за обединението на българската племе, който бе завещан на нашия народ от дейците на Възраждането, тоя национален идеал, който бе поставен като историческа задача на третото българско царство, тоя национален идеал, за който се борихме в Сръбско-българската война, за който се борихме в Балканската война, за който се борихме и в Европейската война, за който българският народ даде стотици хиляди кървави жертви, тоя национален идеал беше осъществен в края на царуването на цар Борис III и българският народ можа да постигне ония граници, за които бяха мечтали първите будители на българското племе и всички дейци по Възраждането. В тоя момент ние можем да констатираме: българският цар водил една чисто българска политика, една политика, която беше идентична с интересите, историческите задачи и претенциите на българския народ на Балканите. Делото на българския народ стана дело на българския цар. И когато днес, след смъртта на българския цар, ние трябва да търсим неговия заместник, които, облечени с прерогативите на царската власт, да упражняват правата на царя във върховното управление на страната, ние не трябва да изпускаме из пред вид тоя факт и тия обстоятелства, че днес царят ни завеща една голяма обединена България, която задоволява почти всички национални претенции на българският народ.

Уважаемо Събрание! Поставя се въпросът как трябва да стане изборът на регентите. Ние имаме разпоредбата на чл. 151 от конституцията, който гласи, че трябва в едномесечен срок да се свика Велико народно събрание, което да избере регентите, шом те не са посочени в едно политическо завещание от покойния цар. За нещастие, по едни или други причини, нашият цар не остави такова завещание и ние сме изправени днес пред този съдбоносен въпрос — да посочим, да намерим регенти, които трябва да застанат начело на българската държава.

Г-да народни представители! Как ще разделим този въпрос? Можем ли ние да изпълним разпоредбата на конституцията, която изисква да се свика Велико народно събрание, което да посочи тия регенти? Има ли възможности и условия, които да позволят свикването на Велико народно събрание?

Когато Учредителното събрание, което е съставяло нашата конституция, е предвиждало свикването на Велико народно събрание за избиране на регенти, и то в едномесечен срок, може би никой не си е представявал, че България може да изпадне в такива условия, в каквито е изпаднала днес. В конституцията са предвидени случаи на извънредни обстоятелства. В чл. 47 се предвижда: ако обстоятелствата не позволяват свикването на обикно-

вено Народно събрание, правителството може да издава разпоредби със силата на закон, които подлежат на одобрение от Народното събрание веднага щом условията позволят то да бъде свикано. Обаче такова разпореджане за Великото народно събрание, по едно опущение, не е предвидено в конституцията, а ние се намираме точно в такива условия, които препятствуват свикването на Велико народно събрание, каквито са предвидени в чл. 47 за обикновеното Народно събрание.

Г-да народни представители! Намираме ли се ние при обикновени, при нормални условия на нашия живот, при които може да се произведат избори за Велико народно събрание и да се свика то в един месец? Та даже процедурата на нашия избирателен закон не ни позволява в един месец да произведем изборите за Велико народно събрание, но това е технически въпрос, който може да бъде уреден с едно изменение на избирателния закон. Обаче има други, много големи препятствия за свикването на Велико народно събрание. Преди всичко ние се намираме във война от 1941 г., вече две години, с две велики сили. Ние сме мобилизирали голяма част от гражданите на нашата страна. Те са повикани под знамената, за да бранят интересите на нашата държава, на нашия народ, и не са във възможност да отидат да упражнят своето право на глас. Неприятелят стои готов да нахлуе на Балканите и в нашите граници във всеки момент, особено след усложненията, които настъпиха в последните дни в Средиземно море. Войната, истинската война, не формалната, хлопа на вратите на Балканите, на нашите граници.

При туй положение може ли да става въпрос за свикването на българските граждани към изборните урни, за да се произнасят за избирането на бъдещите регенти, които да поемат управлението на нашата страна? Уважаемо събрание! Ние сме длъжни да държим сметка какво положение би се създало в нашата страна, ако в тоя момент ние прибегнем до произвеждане на избори. Вие знаете какво значи избор. Вие знаете, че това значи да се открият политически дебати в недрата на българския народ, във всяко село и във всеки град да се състезават политически противници в името на своите програми, защото и регентите ще бъдат избрани в името на известна програма, в името на известна политика. Това значи да се открият политически състезания и разисквания в сърцето на българския народ, да се открият разисквания за политиката, която трябва да води България в един момент, когато тя се намира във война — дали тя трябва да следва пътя, който е избрала, или трябва да следва друг път, дали трябва да следва пътя, по който ние сме постигнали националното обединение под ръководството на покойния цар, или трябва да следваме друга политика, за да достигнем същите цели.

Ние трябва да положим на обсъждане не само политическото положение, но самия исторически път, по който ще тръгне нашата страна в един момент, в който от съдбоносно и от важно значение е да се запази духът и моралът на нашия народ. Ако ние не сме в една фактическа война, в която се леят кърви, ние сме в една друга война, уважаемо Народно събрание. Ние сме във война икономическа, стопанска отдавна, но ние сме и в една война на нерви, която е засиlena особено в последната година. На успеха на тая война на нерви разчитат и двете воюващи страни. Тая война на нерви се състои в това, да се сломи моралът на противника, да се убие неговата вяра в успеха, да се убие вярата му в неговите собствени сили, да се разложи неговият морал, да се разколебае неговият дух, за да изгуби своята боеспособност, когато трябва да защити своята страна. Това е целта на войната на нерви — да накара противника да се разложи и да легне в краката на своя противник, да чака неговата милост.

В тая война на нерви противникът употребява всички средства. Вие знаете по какъв начин се подлага на тормоз германският народ с въздушните нападения над мирното население. Вие знаете по какъв начин противникът работи с радиостанциите — новото средство за пропаганда. Вие знаете как той праща свои агенти по разни пътища, за да разколебават духа на противника в собствената му страна. Вие знаете и всички други средства, които не искам да изброявам, защото човек може да почувствува срам, ако посочи, че те могат да намерят място и в нашата страна. Ние се намираме в разгара на тая война на нерви и ако си позволим в този момент да открием дебати върху политиката и върху пътя, който трябва да следва нашата страна, вие разбирате, че ще отворим вратите на всички демони, които противникът ще пусне, за да разложи духа на нашия народ, да убие неговата вяра в успеха, да убие неговата вяра в правотата на пътя, по който е тръгнал, да разложи неговите сили, да го направи неспособен да отстоява своите исторически задачи, за постигането на които вече толкова поколения се борят от освобождението на България, от създаването на третото българско царство. За тия задачи ние заложихме нашето съществуване, за тия задачи заложиха съществуването си нашите деди и бащи. И когато постигнахме тия задачи, ние трябва да подложим на риск онова, което е осъществено, ние трябва да подложим на риск добитите успехи, които сме постигнали в борбата за осъществяването на тия задачи.

Ето вие виждате, че откриването на политически дебати в средата на народа чрез едни избори може да изправи България пред прага на пропастта. И затова ние сме поставени пред дилемата: да изпълним ли разпоредбата на конституцията или пък да се откажем временно да ги изпълним, като оставим това да стане при по-благоприятни времена, защото, ако ги изпълним, жертвуваме, рискуваме съществуването на българския народ и на българската държава. Ние сме поставени пред разрешението на тази дилема: или да изпълним буквата на конституцията, или пък да се хвърлим в неизвестността, в която може да погребем нашата страна. Уважаемо Събрание! В такъв момент ние не можем заради буквата на конституцията да жертвуваме съществуването и бъднините на нашата страна.

В съдилищата обикновено се цитира една стара римска правна поговорка: „Да господствува законът, пък ако ще светът да загине.“ Днес обаче ние не можем да се водим от тази правна поговорка, защото не решаваме дело в един съд, а решаваме историческото дело на българския народ. А при неговото решение се трябва да се държим към другото правило, което тоже римляните са създали: „Спасението на страната е наш върховен закон.“ Ето към това правило трябва да се придържаме в този момент.

Ние като представители на българския народ, сме изправени пред дилемата: или да го хвърлим в пропастта, или да запазим нашата страна и нашия народ, като се откажем временно да изпълним разпоредбите на конституцията. И мене ми се струва, че всички ония, които имат дълг и съзнание като българи, ще изберат пътя, по който ще запазят своя народ, ако и да понесат отговорност за неизпълнение на конституцията.

Г-да народни представители! Това не е първият случай, в който конституцията не е изпълнявана. Нашите бащи са били много пъти изправяни пред същата задача: да не изпълнят разпоредбите на конституцията, а да решат въпросите, които са поставени пред тях, водими от върховните интереси на страната. Та нашите бащи не изпълниха конституцията, когато след съединението на Северна с Южна България отстъпиха Кърджалийския край на Турция, когато конституцията изисква изрично за отстъпването на територия да се свиква Велико народно събрание. Когато след свалянето на княз Батемберг от престола чрез преврат трябваше да се избере регентство, избраха се регенти, които не отговарят на условията, изискуеми от конституцията. Избра се Стамболов, който не беше нито бивш, нито настоящ министър, нито бивш, нито настоящ върховен съдия; избра се Живков, също така без да отговаря на тия условия. Конституцията не се изпълни също така в 1913 г., когато подписахме Букурещкия договор за мир, с който отстъпихме една скъпа част от нашата родна земя на нашите северни съседи, въпреки че конституцията изисква решение по този въпрос от Великото народно събрание. Свикахме ли ние Велико народно събрание в 1919 г. при сключването на Ньойския договор за мир, с който от България се откъсна Беломорският край, Западните покрайнини, Струмичкият край? Ние тоже избягнахме да свикаме Великото народно събрание. Защо? Защото тогава страната се намираше в състояние на вътрешен кипнеж, междуособици заплашваха да я погребат и свикването на Велико народно събрание в оня момент можеше да бъде фатално за бъдещото съществуване на нашата страна. Нашите бащи са били с здравия разум на българи и са предпочели да не изпълнят разпоредбите на конституцията, за да запазят своя народ и своята страна.

Същата задача има да разрешим днес и ние, г-да народни представители. Ние сме принудени по силата на нещата да отложим свикването на Велико народно събрание. Държавата трябва да съществува, българският народ трябва да живее. А за да съществува държавата, тя трябва да има една институция, която да олицетворява царската власт, да упражнява прерогативите на царската власт — регентството.

Председател Христо Калфов: (Звъни) Завършете.

Марин Тютюнджиев: Завършвам. — Това е необходимо условие за съществуването на държавата и на нашия народ.

Водими от тия съображения, ние трябва да кажем: нека конституцията да стои като ръководно начало в нашия държавен и политически живот, но ще изпълним разпоредбите ѝ тогава, когато условията позволяват; днес, в името на жизнените интереси на нашия народ и на нашата страна, ние трябва да дадем регентство на нашата страна, което да олицетворява царската власт.

Уважаемо Събрание! Ние сме поставени пред задачата да поемем голяма историческа отговорност. Аз не се боя от това, че големи конституционалисти тук ще дойдат да приказват за конституцията и да развиват конституционни теории, като ще искат с това да се представят пред бъдещето и пред историята, че са били защитници на конституцията и на народните права, без да мислят за съдоносната стъпка към неизвестността, която ще направи нашата страна, ако следва техните съвети. Те могат да печелят слава с такава теза, но те няма да услужат на интересите и на бъдещето на българския народ. Един ден ние ще бъдем съдени от историята за нашето дело и аз вярвам, че историята ще отдаде право на нас затуй, че сме били готови да поемем историческа отговорност пред интересите на българския народ и пред неговото бъдеще, че ние не сме били дребни човечета, джуджета, а сме били мъже с готовност да носят отговорност, с широки плещи да понесат всички товар, който настоящето слага на нашите гърбове, с поглед, вперен в бъдещето на България, в което вярваме и за което всички трябва да бъдем готови да дадем необходимите жертви. (Ръкоплескания)

Председател Христо Калфов: Има думата народният представител г-н Борис Попов.

Борис Попов: (От трибуната) Г-да народни представители! Качвам се на тая трибуна и вземам думата в това историческо заседание в един момент, когато душата на целия български народ е изпълнена със скръб, поради голямата загуба на най-скъпото ни, на най-свещеното ни, на най-достойното ни — любимия ни цар.

Г-да народни представители! Бог пожела да направи днешното заседание на XXV обикновено Народно събрание историческо, прибирайки в тия велики моменти от живота на нацията в небесния пантеон на българските царе — царя-обединител Борис III. В четвърт столетие, през бури, унижения и сътресения, благодарение на мъдростта, голямото сърце и прозорливостта на великия кормчия на българите — о'Бозе почившият ни цар извоюва достойно място на България в света, слоти народа около българския трон, осъще-

стви вековните ни идеали за национално обединение и остави на българските поколения, които ще идват през вековете на живот, образа на водач, учител, светец и идеал за вдъхновена народна служба, която събра усилията на всички българи около един велик владетел, когото Бог ни изпрати, за да ни подскаже пътищата към народното единство, благоденствие, национален подем и държавно величие.

Примерът и делото на царя-обединител Борис III ще вдъхновяват в историческия ни път всички българи. Най-малкото, което се иска от нас в името на България, завинаги ще остане: сплотеност около нашата опора, надежда и бъдеще — около българския царски трон.

България загуби своя велик владетел. Осиротя един народ с пламнали надежди и устремен към бъдещето поглед. Чувствата на безпределна обич към царя-обединител, по-силни от чувствата на сирота, окъпаха в съзвиз българи под божните слънце. Със съзвизте направихме поклон на вяроност и признателност, но съзвизте изви-каха и мъжеството. Не е осиротял един народ, който в пътя на историческото си развитие получи от своя цар един завет и един млад цар, роден в народната любов и надежда, с които ние ще преминем през всички бури, които съдбата ни поднесе, но ще упазим своята чест, достоинство и господарство върху свещените бащини български земи.

Симеон II, цар на българите, е нашето знаме и бъдеще и пред новия трон ние сме изправени загрижени за достойната съдба на българския народ. Пред трона на младия цар ние ще манифестираме нашата политическа зрялост и ще проявим любовта към обединена България, в която великият ни отец — цар-обединител закле всички българи.

Сплотени около трона на младия цар Симеон II, да дадем пример на единоплушие, особено в днешното си историческо заседание, и с нашето решение да оставим в историята на българската държава един документ на зрялост, мъдрост, единство и възторг.

Днес на вниманието на народните представители от XXV обикновено Народно събрание е поставено проекторешението за избиране на регенти. Непълнолетието на младия ни цар, необходимостта, съгласно конституцията, да бъдат избрани регенти, които да управляват от негово име, създадоха една нова, неочаквана от никого обстановка, която ни задължава бързо, прозорливо и достойно да определим отношението си. Ние трябва да подчертаем с нашето единство, с нашата политическа зрялост, че сме достойни за паметта на царя-обединител Борис III.

Г-да народни представители! Погледете на всички българи днес са устремени към Народно събрание. Нашият народ, който загуби в най-свещените исторически страници своя велик водител, в регентския институт иска да види най-достойните свои държавни мъже, които чрез ежедневието си бдение над България ще продължат безсмъртното дело на царя-обединител за още по-голямо укрепване трона на цар Симеон II и пълното гарантиране свободата, обединението и независимостта на България.

Съгласно конституцията, тоя важен проблем се решава от Великото народно събрание. Съществени пречки, създадени от войчата, отнемат днес възможността да се свика Великото народно събрание. Най-удачно, в духа и смисъла на конституцията, е при тая обстановка обикновеното Народно събрание да поеме историческата отговорност за избиране на регенти. Изборът на регентство е свързан с най-съществения въпрос — запазването на царския трон, с който са свързани независимостта, свободата и могъществото на България. Не е време да правим политическо доктринерство около основния ни закон. Политическите вкусове на демагози най-малко имат място днес, когато се касае бързо, достойно и отговорно да решим въпроса за регенти, които, след положената пред Народно събрание клетва, ще поемат от името на Негово Величество цар Симеон II, ръководството на царството, в духа на свещения завет на царя-обединител.

Широко разляната народна любов към о'Бозе почившия ни цар-светец Борис III, скръбта, която бушува в душите на работници, селяни, интелигенция — на целокупния български народ в обединеното ни отечество — тия свещени чувства ни отнемат правото да мислим за друго, освен за царския завет, на който, за да останем верни, е необходимо да проявим съвест и дисциплина, прозрение и мъдрост.

С чиста съвест на народен представител, дълбоко убеден, че тълкувам най-съкровените чувства и стремежи на избирателите си, аз ще гласувам за проекторешението за избиране на регенти.

Давам своя скромна принос за достойното представяне България пред света, за укрепването на величието на България и за славата и благополучието на Негово Величество цар Симеон II — нашата великобългарска надежда, опора и вдъхновение. (Ръкоплескания)

Председател Христо Калфов: Има думата народният представител г-н Ангел Стоянов.

Ангел Стоянов: (От трибуната) Г-да народни представители! С трепетно въздишение на душата и преизпълнен с високо съзнание за дълг към Родината заемам трибуната в това историческо и от съдбоносно значение заседание на XXV обикновено Народно събрание, девният ред на което изцяло е последица от неизмеримата загуба, която сполетя народа и държавата ни — смъртта на непрежалимия велик цар-обединител Борис III, който с боговдъхновение, мъдро държавно ръководство почти обедини българските земи под царственния си скиптер, осъществи националния ни идеал — блян, бленуван през вековете, за който България даде в жертва стотици хиляди от най-свидните и най-храбри свои синове, които умираха по бойните полета на Балканския полуостров с усмивка на уста, окръпани от осъществения вече идеал: освобождение и обединение.

Г-да народни представители! За тия национални постижения, за всестранния културен и материален възход на страната, осъществени през четвъртвековното му царуване, за своята мъдрост, човечина и безпределна любов към България, за напредъка и за добруването

на която той живя, работи и умря, блаженпочившият цар-обединител мина в историята като един от най-великите български царе; той се обезсмърти и се издигна на най-високия пиедестал, където през вековете ще стои непостижим и непоклан, за да служи нам и на поколенията като пример как трябва да се служи на държавата и на народ.

Г-да народни представители! Богу бе угодно да ни отнеме царя-обединител, когато беше най-необходим и преди да настъпи пълнолетието на нинеецарствувания му наследник Негово Величество цар Симеон II.

Покойният цар не е назначил приживе регенти, които да се утвърдят от Великото народно събрание. При това положение, за да се изберат регенти, би следвало да се свика Велико народно събрание, което, поради войната и създаденото положение от нея, както е изложено и в самите мотиви към проекторешението, не може да се свика. Пред вид на това и понеже в конституцията не се съдържа разпореждане за такива случаи, Министерският съвет, през вече временно управление на страната, не желае да упражнява длъжността на наместник държавен глава и ни сезира с внесеното проекторешение, за да си изберем ние, XXV обикновено Народно събрание, предвиденото в конституцията регентство, което до пълнолетието на Негово Величество цар Симеон II и от негово име да поеме управлението на царството, а Великото народно събрание да се свика, когато настъпят благоприятни за това времена.

Г-да народни представители! Има ли нужда да се излагат основания, поради които трябва да се счете за държавна необходимост гласуването на внесеното проекторешение? Кой от нас, кой българин по селата и градовете на царството ни, като запита разума и съвестта си, няма да признае изключителното положение, в което се намира страната, и невъзможността да се свика Велико народно събрание? Кой българин, милеещ за реда и спокойствието в страната, в тези тревожни и съдбоносни времена би желал да се придържа към буквата на конституцията и да хвърли страната в една изврътна борба, да се развихрят страсти и да се смути спокойствието на страната?

Г-да народни представители! Всички обществени среди у нас съзнават това изключително положение.

Петко Стайнов: Туй не е вярно! (Оживление)

Ангел Стоянов: Може би изключение правите Вие.

Никола Мушанов: И много други.

Ангел Стоянов: Те знаят, г-н професоре, че има много български граждани под оръжие, че войната се приближава към Балканите и, поставяйки интересите на държавата и на народа над формите, ясно и категорично заявяват: XXV обикновено Народно събрание да избере регентите. Това го заявиха те, както го заявиха и много от бившите министър-председатели, някои от които са тук и ще потвърдят това, г-н професор Петко Стайнов.

Г-да народни представители! Върховните интереси на страната и нейната сигурност са върховна повеля, на която всички граждани от царя до последния колийбар трябва да се подчинят. И за тази сигурност трябва да бъдем готови на всички жертви. Не чувате ли зова на всички българи: пазете на всяка цена, с всички средства и с всички жертви държавата? Не държавата е създадена за конституцията, а конституцията е създадена за държавата.

Г-да народни представители! Споменах преди малко, че живеем в изключителни времена. Кой от вас може да отрече това? Не сме ли свидетели на една незапомнена в историята на човечеството война? Миллиони войници се бият на живот и на смърт. Светът стои настръхан и изумен пред този гигантски двубой. При страшни конвулсии, г-да народни представители, при неопишуеми опустошения, при страшни родилни мъки се ражда нов живот, нов свят. Идат, и дойдоха съдбоносни дни и събития, и тежко и горко на ония народи и държави, които тези събития заварят разединени — техните граждани враждуват един против друг в собствените си държави. Днес повече от вчера в тези дни на страшни изпитания за държави и народи, когато се коват съдбините за цели столетия, когато се държи последният изпит пред историята, върховната повеля на всички ни е да въпрегнем всичките си сили, за да издържим този изпит с отличие и да бъде и пребъде България през вековете. (Ръкоплескания)

Затова, г-да народни представители, трябва да бъдем единни и съгласни, да бъдем вдъхновени защитници и гранитна опора на държавата и на престола. Да спрат всякакви поплъзновения, интриги и страсти, за да не оскверним с тяхната нищета своето дело — обединението на България. Да служим на България и да бъдем полезни не само като регенти, не само като министри и депутати, а като редници, и потикът ни за тази велика и предана служба към България да не бъдат награди и почести, а нещо по-велико и по-свето — голямата любов, която носим в сърцата си за България. Към такава служба, г-да народни представители, ни зове и паметта на великия покойник цар Борис III — да пазим създадената от него обединена България, да я утвърдим и да я възвеличим, като следваме начертания от него път. Никакви временни превратности да не разколебават нашия дух, да не униваме. Ние сме рицарски народ, честен и храбър, няма да изневерим, няма да се смути от временните мъчности, а ще вървим смело все напред и напред, преизпълнени с вяра, че идат още по-светли и още по-честни дни за България и за българския народ.

С тази вяра в душите и в сърцата си, имайки винаги пред очите си образа на България, който образ да ни пленява, да ни вдъхновява и да ни укрива, ние в днешното заседание на Народното събрание ще изгълним един исторически дълг и ще изберем представителите ни от правителството регенти, за да дадем ние отгук първи пример

за съговор и за единение, а на страната да дадем авторитетно, обкръжено с почит, уважение и вяра предвиденото в конституцията регентство.

Г-да народни представители! Преизпълнени с тази вяра за още по-честни и светли дни, ние трябва да живеем. Защото, уважаемо Събрание, България на Аспарух, на Крум, на Симеон и на Борис III; България на светите Кирил и Методи, на отца Паисия и на Неофит Бозвелията; България на Левски, на Караджата и на Ботев; България, която удиви с храбростта на своите войници целя свят — тази България, о, вярвайте, няма да загине, а ще бъде и пребъде през вековете и с другите цивилизовани народи ще движи човечеството към повече щастие, към напредък и към величие. (Ръкоплескания)

Председател Христо Калфов: Има думата народният представител г-н Христо Статев.

Христо Статев: (От трибуната) Г-да народни представители! Днешното заседание на Народното събрание е посветено на обмисляне и гласуване едно проекторешение, предложено от правителството, във връзка с избиране регенти след смъртта на цар Борис III.

Аз не зная дали някой от вас някога е помислял, че ще ни се сложи толкова голямо, тежко изпитание, в този момент да се нагърбим с такава голяма историческа задача, да разрешим един въпрос, който по конституцията не принадлежи на нашите просветени усилия. Няма нужда да бъдем големи конституционалисти, няма нужда да познаваме подробно отделните текстове на конституцията, които уреждат този въпрос, за да разберем това. Колкото текстове има в конституцията във връзка с избора на регенти в различните случаи, в които се налага тяхното избиране, тия текстове са абсолютно ясни и абсолютно категорични — конституционната компетентност за избиране на регенти във всички случаи принадлежи на Великото народно събрание. Следователно по този въпрос нека отсега да бъдем наясно. Аз не бих желал да влизам евентуално в теоретични спорове с юния наши другари или пък с известни граждани, които застъпват друго гледище — че избирането на регенти принадлежи изключително на Великото народно събрание. То е тъй добре известно на всички ни. И все пак питам се: как правителството дойде до това решение? Защо ние днес поставяме нашето съзнание и нашата съвест на такова голямо и страшно изпитание, за да търсим в себе си нужния кураж не, нужния героизъм не, а категоричното решение да изпълним една историческа мисия и да дадем едно разрешение на този въпрос?

Г-да народни представители! За да се постави това предложение на вашето просветено внимание, за да се оформи известната мотивировка на това решение, мина се през много проучвания. То се прокарва през много съвети, подложи се на всички възможни разсъждения. Наравно с всички ония, които биха желали да се запази конституцията в този момент, и ние бихме се почувствували по-частливи, ако межахме да вървим по точните предписания на конституцията и да махнем от плещите си и от съзнанието си разрешението на този въпрос. И след като се направиха всички проучвания, и след като се видя абсолютно обективно, че изход няма, дойде се до това решение, одобрение на което предстои да дадем ние, Народното събрание.

Г-да народни представители! В конституцията е казано, че когато държавният глава почине и остави непълнолетен престолонаследник, то до пълнолетието на последния трябва да се изберат регенти от Великото народно събрание. Поставя се първият въпрос: може ли в тоя момент да се свика Велико народно събрание или, с други думи, позволяват ли условията да се свика Велико народно събрание и да се произведат избори за такова? Този е най-големият въпрос. Към разрешението на този въпрос ние трябва да имаме известно обективно и честно отношение. И само там евентуално могат да се явят известни спорове между нас и ония, които продължават да настояват, че Велико народно събрание трябва да бъде свикано. И ние смятаме, че Велико народно събрание е необходимо, но за нас се явява въпросът: налице ли са условията, налице ли са всички ония свободи, които ще гарантират участие на българския народ, на гражданите в изборите за Велико народно събрание? Ако се постареем да се отнесем абсолютно обективно и честно при преценката на условията, които в тоя момент дават картината на днешната действителност, тогава ще вземем добросъвестно и своето решение, да подирим друг път, като евентуално възприемем този предложен от правителството, и да поемем тежката прижа, тежката задача, ние да влезем в ролята на Велико народно събрание и да изберем евентуално регентите на България.

Какви са обективните условия, погледнато абсолютно спокойно, без преувеличение и без подценяване?

Г-да народни представители! Вярно ли е, че ние сме във война? Вярно ли е, че ние сме в голяма, страшна война? Вярно ли е, че днес целият свят е обзет от трагизма на една страшна, кървава стихия, когато не в недели, но в часове се унищожават цели градове, без да остават следи от тяхното съществуване? Вярно ли е, че около нас пламъците на тая война дават тревожния белег за един големи и страшни смущения? Вярно ли е, че днес загрижеността на целия български народ, от най-просветения до най-непросветения, е много натегната, е в едно страшно голямо напрежение — дали ще можем да оцелеем, дали ще можем да гарантираме нашето спокойствие, какво ни чака в утрешния ден и какви са възможностите, за да отстраним всички тия опасности?

Когато, като народен представител, се изправя пред сухите текстове на конституцията и пред мене се очертае картината на това, което наблюдавам, уверявам ви, аз, съвършено добросъвестно, ила да разреша въпроса за себе си по следния начин. Да, един изход трябва да се намери, защото действително обективните затруднения са налице. И, честно оценени, тия обективни затруднения отмахват възможностите за каквито и да е избори за Велико народно

събрание. Вътрешни причини, вътрешни затруднения — налице ли са? Отговарям, г-да народни представители: да, налице са. Защо? Независимо от всички технически затруднения, които ще се явят, ако речем да спазваме стриктно текстовете на конституцията — би трябвало при избори за Велико народно събрание да даде гласа си целият български народ, а в настоящия момент голяма част от него, стотици хиляди души, са в изпълнение на друг много по-върховен дълг, по граници, под своя мундир и под своето знаме. Независимо от всички обективни вътрешни затруднения, за мене се очертават известни затруднения поради политическото положение, в което се намира България, поради заетите политически позиции, на които тя изкаква разволя на събитията, поради честното поетите ангажменти спрямо нашите съюзници, съдбата на които е свързана с нас допотопкова, доколкото с общи усилия ще трябва да отстояваме един общ фронт.

Всичко това ви го споменавам, за да разберете, че с оглед на вътрешното положение, в което се намираме, с оглед на вътрешните затруднения, които трябва да вземем под внимание, ние сме вънредителствували да решим да отидем към едни избори за Велико народно събрание, за да дойде то, като конституционна институция да направи избора на регентите.

Г-да народни представители! Ако ние сме господари да преодолеем известни пречки от вътрешен характер, което може да бъде в нашите възможности и в нашите разпореджения — например да разпуснем мобилизираните граждани за 4-5 дни, за да дойдат те да си дадат гласа, защото всеки един ще претендира да вземе участие в разрешаването на този съдобносен въпрос — в края на краищата все пак бихме могли да направим избори, стига да се намери някой — аз не мога да бъда там — да вземе решението, за да стане такава разпускане на мобилизираните граждани в този момент, когато можем да бъдем изненадани от някои смущения около границите на България.

Има неща, които, казах, са в нашите възможности, можем да отстраним тези затруднения. Но, уважаеми г-да народни представители, вярно ли е, че ние сме във война и в тази война, макар и невоюващи, ние имаме зает свой определен фронт — говоря поне за нас тук, които сме гласували, които сме способствували, които честно сме проповядвали отстояване на заетите позиции? Ако при това положение ние обявим избори за Велико народно събрание, фактически тяхното осъществяване ще бъде съпроводено с определянето на една дата, примерно неделя, 20 или 25 септември, защото според конституцията тези избори трябва да се произведат най-късно на 29 септември, когато трябва да имаме регенти. Господари ли сме ние на волята на нашите противници, на общия враг, който ще търси линията на най-малкото съпротивление, за да може да си пробие и оттука, през нас, през Балканите, една пътека за осъществяване на поставените си цели, и няма да се поколебае да спре своите войски, които от негово гледище отиват легитимно да изпълняват най-върховната своя задача, да защитават върховни свои интереси? Главнокомандувачият на противниковите войски ще каже ли на тая дата: „Спрете, защото в България се произвеждат избори за Велико народно събрание, нека оставим този народ да си избере спокойно регенти.“ Сигурни ли сме ние, че в деня на примерно взетата дата 20 септември, когато ще трябва да се произведат изборите, няма да дойдат първите наказателни експедиции — от тяхно гледище оправдани, от наше гледище можем да се възмущаваме, да вдигаме рамене и да протестираме — да бомбардират 4-5 големи градове и да осуетят преднамерено изборите, защото колкото по-голяма е бъркотията в нашата страна, колкото повече са смущенията, които ще настъпят, колкото повече България загуби своя исторически път, толкова повече се отварят вратите, през които може да дойдат злините, които могат да ни поставят в тежки и големи затруднения и да улеснят противниците?

Ето, уважаеми г-да народни представители, ние не сме господари на този ден, на тази дата, на тези възможности. О, колко бих бил щастлив да мога и аз да се наредя с ония и да кажа: „Да, текстовете на конституцията са свети, текстовете на конституцията са задължителни, те са ангажирали всяка гражданска съвест, а особено съвестта на народното представителство.“ Кой от нас не би се поласкал от това да можем и ние да бъдем заедно с конституционните текстове, и ние да бъдем там, където смятаме, че най-добре може да се брани общественият порядък и да се запази строят, респективно конституцията, която определя този строй?

Но, г-да народни представители, честно оценени тези мъчнотии и затруднения, които се явяват, минали през нашето разбиране, през нашата съвест, през нашето съзнание, като намирам, че те са непреодолими по много още други съображения, които аз не бих желал да изтъквам, за да мога да се справа с времето, с което разполагам, аз ида до убеждението, че ние избори за Велико народно събрание в този момент не можем да правим.

Щом не можем да правим избори за Велико народно събрание, тогава какво ни остава? Остават две възможности: или Министерският съвет, по силата на конституционните текстове, упражнявайки прерогативите на държавен глава в едномесечен срок, да продължи и по-нататък да упражнява тези прерогативи, за да чаква удобния момент, когато ще може да произведе избори за Великото народно събрание и да спаси конституцията, или пък, ако все пак е необходимо да се избере регенти, да подирим как, по какъв начин, чрез коя институция, най-много отговаряща на духа на основния закон, би могло най-добре да се изпълни тази задача.

Много проекти се предлагаха, уважаеми г-да народни представители: едни предлагаха добросъвестно и честно да се свикат някакви си областни съвети, да се свикат професионалните организации, да се свика гражданството от различните произходи и пр. и пр. Други предлагаха да се свикат представители на отделните общини и сколини и да образуват колективно тяло, което да мар-

кира представителството на целия български народ и т. н. Намери се обаче, че каквото и да се направи, то няма да бъде издържано от гледището на конституцията и затова се отиде от страна на правителството, отива се в този момент от наша страна, по оная линия, която ни поставя най-близо до конституционните текстове.

Какво в същност, г-да народни представители, ще извършим ние, ако гласуваме това решение? — Ще изберем регенти. По силата на конституцията изборът на регентите трябва да стане, както казах, в конституционния срок и да стане все пак от една конституционна институция, която има същината и външната форма, като представителка на българския народ, в лицето на Народното събрание. Следователно Народното събрание извършва не дефинитивно този избор.

Действително ние си присвояваме една роля точно в противовес на текстовете на конституцията, каквато ние не можем да изпълним. Но ако избираме регенти при известни условия, които са предвидени в самото проекторешение, при съзнанието, че не се покриваме с изричния, стриктния текст на конституцията, все пак ние избираме регенти при създаденото положение, с което трябва да се справим, но при условие, че това решение на Народното събрание подлежи на утвърждаване, когато бъдат отстранени затрудненията и опасностите, които днес пречат за извършване избори за Велико народно събрание. В такъв случай аз смятам, че най-добре се приближаваме към духа на самата конституция.

Ето защо, г-да народни представители, аз смятам за себе си, че не върша никакво нарушение на конституцията, не че върша нищо смущаващо, което ме поставя пред отговорността на моята депутатска съвест, ако днес си вдигна ръката и кажа: да, уважаемо правителство, аз ще гласувам за вашето решение, защото то дава едно разрешение на въпроса. Аз ще го гласувам затуй защото добросъвестно съм убеден и не виждам никакви други възможности да се преодолеят затрудненията, които са налице, за да се избере Великото народно събрание, което да избере регенти.

Председател Христо Калфов: (Звъни)

Христо Статев: Ще го гласувам затуй, защото разрешението на този въпрос трябва да се даде колкото се може по-скоро, разрешението на този въпрос трябва да се даде в едно време изпълнено с трагизъм, в едно време, когато усилията на всички ни трябва да дадат просветените възможности за бързо разрешение на всички въпроси.

Г-да народни представители! Нека с примирение на нашата съвест улесним правителството.

Таско Стоилков: Часът е 8, г-н председателю!

Христо Статев: Това улеснение ни извежда все пак на един сигурен път. Тръгвайки по него, аз съм убеден, че ще подготвим една щастлива съдба за България. (Ръкоплескания)

Председател Христо Калфов: Г-да народни представители! Часът е 8. За да продължим заседанието, необходимо е вашето съгласие. Които приемат да продължим заседанието, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Има думата народният представител г-н Никола Мушанов.

Никола Мушанов: (От трибуната) Г-н председателю! Пред вид сериозността на дебатите и не желайки да изпадам в различни лични разpravни, които унизяват достойнството и на оратора, и на Парламента, аз бих желал най-напред да проверите, съгласно чл. 17 от правилника, имам ли право да говоря един час на първо четене по предложението, както предвижда този член, или не.

Председател Христо Калфов: Г-да народни представители! Чл. 17 от правилника за вътрешния ред определя в кои случаи ораторът може да говори един час. Това е при първо четене на законопроектите, предложенията, тронното слово, министерски декларации, общи разисквания по бюджета и нищо друго. Традицията е, по решенията, както всички знаете, да се говори само четвърт час.

Петко Стайнов: Това никъде не е казано.

Председател Христо Калфов: Които желаят да дадем . . .

Петко Стайнов: Това е законодателно предложение.

Председател Христо Калфов: Г-да народни представители! Ако сте съгласни, въпреки текста на чл. 17, да дадем на г-н Мушанов половин час време, за да се изкаже, моля, да вдигнете ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Имате половин час, г-н Мушанов.

Никола Мушанов: Г-да народни представители! Не за да произнасям дълга реч излязох на тая трибуна. Дните, в които живеем, не са за дълги речи, не са за словоборство, а са за изпълнение на една от най-големите длъжности, която може да има гражданин в нашата страна и особено ние, народните представители, представители на българския народ.

Пред нас се изправят прозни събития. Вътрешното ни положение и външното, особено както то се влошава от един ден, ни заставят да отречем от себе си личното, партийното, да почуствуваме всички, че сме синове на една и съща земя, на едно и също отечество, за да можем с загриженост да кажем думата си по един голям въпрос в най-тежките дни, в които живее отечеството ни, та да могат един ден идните поколения в България, вечна

България, да кажат, че ние в тоя ден, когато са в игра съдбините на страната, сме изпълнили достойно нашия най-върховен дълг.

Съдбата ни нанесе жесток удар. Нашият държавен глава, млад още човек, тлъмо в разцвета на своите духовни и физически сили, ни бе грабнал много бързо и много неочаквано. Тоя жесток удар потопи в дълбока скръб царската на България и малолетните деца, от които едното е вече наш цар, и целия царствущ дом. Тоя жесток удар, г-да народни представители, нарани и държавата ни. Той ни лиши от титуляра на изпълнителната власт, от оная, който беше символ на обединението на българската държава.

Аз съм от по-старите политици. Участвах във възвръщането на покойния цар, бил съм му сътрудник и министър-председател в тежки дни, за да мога да зная искърбите, които той е споделил заедно с българския народ, и загрижената дейност, която прояви в много бурните дни на българския вътрешен и външен живот.

Но безполезно е да се роптае и бунтува срещу съдбата. Наш дълг е да понесем с твърдост изпитанията, да можем о разум да надвием всичките зловонни последици, които тая съдба отреди нам и на царствущия дом. И това е днес наш повелителен дълг.

Покойният цар остави малолетен син, който по нашата конституция става български цар. По разпоредбите на същата конституция на младия цар трябва да се избере регентство. Ние всички, народното представителство, българското правителство и българския народ, сме се загрижили при изключителните времена, в които живеем, за начина, по който ще трябва да се избере регентство.

Г-да народни представители! Скръбта на българския народ за загубата на нашия цар беше доста явно и трогателно проявена не само в София, а от целия български народ. Българският народ по своя здрав инстинкт чувства загубата, която му се нанесе. Дълбокото съзнание на народа, който плаче и проявява дълбока скръб, е, че загуба оня, който в тежките дни, които преживява страната, може да избави държавата ни от участие във войната, можа да запази България от пожара, който обгръща целия свят.

Петко Стайнов: Това е вярно.

Никола Мушанов: Неизвестността за утрешния ден пък още повече подхранва сълзите и засилва печалта. При тия чувства на нашия народ, тъй манифестно изразени, ние се занимаваме днес с предложение за избор на регентите, които ще трябва да бъдат бъдещите титуляри на върховната власт в България и да упражняват върховната власт в името на младия цар Симеон II.

Г-да народни представители! Аз няма да се занимавам тук със схоластика, да споря по текстовете на конституцията, защото мене ми се чини, че няма да има българин, както един от уважаемите преждговорници го каза, който да спори върху дуката и буквата на българската конституция. Българската конституция повелява много явно, че когато се случи на българския престол да остане малолетен наследник на царя ни, тогава се свиква Велико народно събрание да избере регенти. Изборите за Велико народно събрание трябва да се произведат в срок от един месец от смъртта на държавния глава. Регентите полагат клетва пред Великото народно събрание. Няма защо да спорим, нито ще се намерят някои, които да могат да дадат различни тълкувания на тия текстове на конституцията. Те са повелителни.

И въпросът собствено, който се полага, не е този. Каза се: не се спори върху текстовете на конституцията, но се спори по други въпроси, които са много важни, които са от политическо естество; и аз бих казал — само от политическо естество. Правилно е, че ние не сме професори, нито сме съдии, а сме политическа институция и на мене най-малко прилича на тая възраст, при вече почти завършена политическа дейност, участвувал в толкова сериозни моменти в българската история да поддържам днес буквата само, без да дам съдържание на едно дело, което има да извършим, и то в най-трагичните и съдбоносни дни, в които страната ни живее. Този въпрос е съществен и по него аз искам да кажа моята дума.

Г-да народни представители! Казава се тук: не може заради формата само да се унижи една държава, да се хвърли в неизвестност. Аз не съм от тия, които смятат, че народите живеят, за да спазват само формите. Най-малко държавникът трябва да мисли така. Но, г-да народни представители, погрешно е да се мисли, че конституционната форма е една кука форма. Формата е и съдържание, тя е и същност. И аз искам да разбера коя е същността на нашата конституция в формата, както тя е изразена в конституцията. Има ли някой да спори, че същността на нашата конституция е, че регентството като висш институт, представител на върховната ни власт, трябва да бъде облечено с народното доверие.

Обаждат се: Не.

Никола Мушанов: Има ли някой да спори върху този въпрос? Има ли някой да мисли, че българската конституция иска при избор на регентство, най-висшата институция, която замества държавния глава — царя — да няма народното доверие? Не. Властта на държавния глава даже, който е титуляр на изпълнителната власт, се опира върху доверието на народа. Държавният глава е представител на народа и при неговото махване не може никой да смята, че властта, която ще замести властта на покойния цар, не трябва да бъде също изразител на народната воля.

Така поставен въпросът, аз се питам: какво е днес фактичното вътрешно положение на нашата страна, България? Можем ли да приемем, че институциите, които днес избират регенти, са действително изразители на народната воля? Г-да народни представители!

Недейте се абстрахира от фактите и от действителния живот в страната. От няколко години ние вече живеем при един режим, който ние ревностно поддържахме. Както от устата на министър-председателя, така и от всички министри всекидневно слушахме, че държавният глава е душата, той е волята, той е умът на кабинета. Той имаше неограничена власт — на което схващане аз съм бил четири години противник от тая трибуна — да нарежда министрите, каквито си ги избере и където си ги избере. Никой няма да оскърбя, ако кажа, че този кабинет, който и днес продължава да управлява, съществуваше по волята и разбиранята на държавния глава. За нещастие този ум и тая воля изчезнаха. Положението ни действително стана много сериозно. Защото, уважаеми г-да министри, ние загубихме всичката сила и опора, която имахме в държавния глава, който беше умът и напътникът на цялата ни политика.

По-нататък, г-да народни представители! Ние сме Народно събрание, избрано преди 4 години, на което мандатът изтича. До оня ден ние и общественото мнение бяхме под настроението, че ще има нов кабинет, който ще замести сегашния. Ние сме при положение, че Министерският съвет и Народното събрание, на което мандатът е изтекъл, са двата фактора днес, които решават въпроса за начина на избора на регентите, те са факторите, които ги определят — правителството от една страна, положението на което ви обрисовах, и народното представителство от друга страна, чието положение на прекарало мандата си е вече факт.

Г-да народни представители! Нека да не омаловажаваме дейността и на друг един фактор в нашата страна. Авторите на няколко статии в някои наши вестници със симпатични схващания искаха да създадат обществено мнение в средата на българския народ. В тези статии — привилегия на някои само хора, които могат да изказват мнението си свободно — авторите можаха да изложат съображения и аргументи, за да подкрепят избора на българските регенти.

Извън тези власти и сили — аз питам — има ли някоя друга власт, до която да се допитаме в днешния момент, когато разрешаваме съдбоносния въпрос за избора на регенти? Мислите ли ние, честни и сериозни хора, каквито сме, че тези три фактора представляват днес народното доверие, с което трябва да облечем българските регенти, които утре ще заместят върховната власт в България?

Г-да народни представители! Този е въпросът, който се слага. И аз заключавам: същината на българската конституция, не само формата, е: регентският институт трябва да бъде облечен с народното доверие. Ако устоите му са само във волята на правителството, във волята на народното представителство, което е вече на края на мандата си, и на статиите, публикувани във вестниците на тая тема, престижът и законността му са нашъргбени. Не съм за формите, г-да, но не е ли тая същината на българската конституция?

По-нататък. Всичко това — добре, но има още един въпрос, който също е политичен, от първостепенна политическа важност. Той е: имаме ли възможност иначе да постъпим? Възражава се: ние живеем в опасни дни, когато не можем да си позволим разкоша да разтакаме българския народ да ходи по избори, за да избира своите регенти.

Г-да народни представители! Аз разбирам значението на тоя аргумент. Той е действително най-политичният въпрос, по който трябва да бъдем наясно, и по него ние трябва да се разберем. В състояние ли сме следователно при изключителните обстоятелства, при които живеем, и ние народното представителство, мимо всичките съждения, които изказах, да кажем: нямаме друг начин за избор на регентите, освен този, който е възприет.

Г-да народни представители! Аз съм живял във времена, когато конституция не сме прилагали. Българският държавен глава никога не даде клетва пред Великото народно събрание и той си умря като държавен глава само с честната дума, която даде в манифеста си, който се чете тук в Народното събрание в 1918 г.

Димитър Андреев: Защо не свикахте Велико народно събрание?

Никола Мушанов: Ще ви кажа защо. В него време ние не искаме да свикаме Велико народно събрание под натиска на чуждите сили, които искаха да се потвърдят от Великото народно събрание новосъздадените граници на България.

Д-р Петър Шишков и други: Правилно.

Никола Мушанов: Затуй.

Дочо Христов и други: Много правилно.

Никола Мушанов: Много съм доволен, че ме одобрявате.

Д-р Петър Шишков: Това е политично. Това е от висш държавен интерес.

Никола Мушанов: Аз ви много благодаря, защото отдавна не съм чувал от вас една одобрителна дума поне, а сега я чувам. (Смях)

От народните представители: Ние сме обективни хора.

Никола Мушанов: Но, г-да народни представители, питам: кои са опасенията от това, че България днес може да бъде повикана да прави избори за Велико народно събрание?

Един от народните представители: Кой ще прави изборите?

Никола Мушанов: Моят усет и опит, колкото имам такъв като държавник в тази страна, е: че българският народ има здрав усет, има здрав инстинкт, че българският народ след смъртта на дър-

жавния глава е стреснат и сепнат, и е сепнат най-много от неизвестността на утрешните дни. Има опасения — казват ми много почетени хора, мислейки също за България — много е опасно, защото ще започне бушуване на страсти, ще почнат борби в средата на народа.

Аз считам, че няма по-благоприятен момент за избори на Велико народно събрание и за избор на регенти, отколкото сегашните, ближните до сегашните дни.

От народните представители: Е-е-е!

Никола Мушанов: Моля ви да ме оставите да си кажа думата, да си развия мисълта. Вие можете да имате противно гледище — аз съм дошъл тук с моите разбирания. И ще ви кажа защо. Това е моето убеждение. В тия моменти кои имат интерес да разлагат българската държава или да пакостят на държавата?

От народните представители: Много хора, вие ги знаете.

Обаждат се: Англичаните.

Никола Мушанов: Моля ви се, аз говоря най-напред за българите. Ако българският народ е здрав, силен и обединен в своята мисъл, мене не ме е страх от чуждо влияние. И аз никога не съм преживявал това, за което ще ви говоря сега: представителите на българската политическа и обществена мисъл, обединени, да подадат ръка на българската власт, на българското правителство и да заявят, че в сегашните дни са готови всички задружно, пред големите интереси на България, да помислят за начина и реда, по който трябва да станат изборите, както повелява съответният член на конституцията, ако се не лъжа чл. 144, който гласи, че изборите за Велико народно събрание стават по особен закон, който се гласува от Народното събрание. Кои други сили има извън тази сила, която сте вие и всички ония обществени и други сили, за които говорих?

Г-да народни представители! Недейте с тия въпроси да се шегуваме. Мене ми се чини, че в България ние трябва да погледнем на всяко добро постижение трезво и по-сериозно, отколкото с насмешка. (Чете)

„В днешния върховен момент е необходимо пълно единение на народните сили, за да се гарантира вътрешен мир и сътрудничество на всички българи в името на общите държавни интереси. При тясно разбирателство между държавните фактори и обществените сили, за което ние отправяме зов, тия сили биха могли да дадат най-пълно и ефективно съдействие за по-лесното осъществяване повеленията на конституцията по допитването на народа и отреждане на регентството. Надали друг последващ момент при бъдеще, пълно с неизвестност, би бил по-благоприятен от днешния за това допитване до народа. По този начин зачетената народна воля ще осигури единството на народа, ще издигне престижа на държавните институции вътре и вън от страната и ще обезпечи една самостойна национална политика за защита на общите български интереси.“

Тоя документ ви го чета тук, защото той носи подписите на представители на обществените сили, които съществуват в България, колкото и да са те, каквито и да са те.

Марин Тютюнджиев: Всички общественици ли са подписали?

Никола Мушанов: Не; всичките тия, които ги имаме налице.

Христо Статев: Г-н Мушанов! Моля Ви се, прочетете имената.

Никола Мушанов: Да ви ги прочета. Много ми е драго, и с удоволствие. Но няма защо да ги чета, . . .

От народните представители: А-а-а!

Никола Мушанов: . . . ще ви ги кажа наизуст.

Обаждат се: Четете ги!

Никола Мушанов: Не ша да ги чета, защото ги зная наизуст. Ще ви ги кажа наизуст. (Смях. Глъчка) Е, тоя смях защо беше сега? Ха де, ха смейте се на себе си! (Възвращения) Ами че аз ви казах, че ще ви ги кажа наизуст, а вие се смеете! Атанас Буров и Петко Стайнов. . .

От народните представители: Е-е-е!

Други народни представители: Още има ли?

Никола Мушанов: Вие, които се смеете, бих желал утре да видя вашето положение! Чакайте, вие през опозиция още не сте минавали, г-да! Още не сте минавали през решето. Ще видя колко ще се изтърсите и колко ще останете! Чакайте, много е рано. Земеделци, . . .

Обаждат се: Кои, кои?

Никола Мушанов: Подписали са г-н Гичев, Муравиев, Вергил Димов, Колю Петков.

От народните представители: О-о-о!

Никола Мушанов: Моля, моля, каквото щете възражайте, това е. — Широки социалисти: г-н Кръстю Пастухов; г-н Кимон Георгиев. . .

Обаждат се: А-а-а!

Дочо Христов: Чудно нещо! Значи, той е за демокрацията и за конституцията! И той иска демократически режим!

Обаждат се: Мацанкиев!

Никола Мушанов: Вие можете да се надсмивате — каквото искате правете! Аз обаче в днешния момент искам пред Народното събрание и пред българското общество да изнеса, че всичките тия общественици можах да се съберат, да обединят усилията си и да дадат доказателство пред българското общество и пред българското правителство, че са готови в днешния момент да дадат всичките си сили и използват всички възможности, за да можем по-безболезнено и с общо съгласие да изберем формите и начините, по които ще може да се преминат най-безболезнено въпросите, свързани с избора на регентите.

Димитър Марчев: Как можахте да се наредите с Кимон Георгиев, който в една нощ Ви свали от власт и взема властта въпреки конституцията!

Никола Мушанов: Г-да народни представители! Аз мълчах, когато говориха всички оратори. Ще ми позволите сега и на мене да говоря. — Да ви отговоря ли на този апостроф? Да започна отначало. Днес в мене не тая никаква омраза, нито никакъв гласне спрямо никой българин пред общите интереси на страната. За мене днес, по-стар общественник, има една задача: да обединим всички, отколкото да отстранявам ме когото и да било.

Има време, когато българската земя ще стане пак арена на политически борби. Днес България не може да бъде арена на партийни или политически борби. Днес България трябва да бъде една, за да може да прецени моментите и да излезе по-безболезнено от голямата криза, в която живеем, и предотврати всички опасности, които ни дебнат.

Един народен представител: Елате при нас де!

Никола Мушанов: И заради туй и с този, който ме е свалил, и с този, който ме е псувал, и с този, който е бил мой противник дотъй, аз искам да се събера и разбера с оглед на бъдещето. И към правителството, на което съм бил противник дотъй — знаете постоянното ми поведение към него — отправям зов за разбирателство, за да можем със съгласуване на всички обществени сили да извършим едно здраво дело.

От кого имате опасност? Кой ви заплашва със смут и анархия? Г-да! В България днес имаме една здрава армия, която стои здраво на позициите за реда. Народното единение, обединението на обществените сили и здравата българска армия ще нанесат удар на всеки, който желае смут и анархия.

Един от народните представители: Право!

Никола Мушанов: Но помнете и мислете, от утре нататък може да се развият събития стихийни, неизвестни и опасни. Ние ще дойдем може би в развитието на нашия обществен живот при положението да се оспорва, че такъв върховен и важен институт за държавните устои, какъвто е регентството, не е съобразен с народната воля и народното движение, което се създава у нас стихийно, ще иска тогава именно да се извършат избори за Велико народно събрание и ще има основанията си в самата конституция, при който случай — помнете ме, г-да народни представители — много помъчна задача ще има да разрешаваме всички, за да можем да устоим на народния натиск, на тия веяния.

Ако съм загрижен, то е поради опасностите за бъдещето. Аз смятам, че при днешните обстоятелства, при стегнатостта и сепнатостта на българския народ, при обединението на всички сили ние имаме всичките хора на реда, имаме и армията, с които можем да си наредим най-добре института за регентството. Но опасности за бъдещето ме много плашат. При държавна институция, несъобразна с конституцията, при малолетен цар, при хаотичното положение, в което се намираме по признанието на всички, нямаме здрави устои, които могат да задържат държавната сграда срещу бушуващите бури, които неминуемо идват след такава голяма война, каквато вилнее днес. Това го казвам от дълбочината на душата си. Такава е вярата ми. За мене положението се представлява така: от една страна регенти, избрани при нашърбяване на основния закон, конституцията, а от друга страна мъчнотии, които съществуват за избирането на едно Велико народно събрание. Г-да народни представители! Аз разбирам мъчнотиите. Ама леснотиите са за малките хора, леснотиите са за обикновените хора — а мъчнотиите са за държавниците. В такива дни, за които говорим ние, държавникът трябва да се справя с мъчнотиите.

Един от народните представители: И ние се справяме.

Никола Мушанов: И трябва да си поставим въпроса: дали мъчнотиите, които имаме днес да преодолеем, не заслужават повече усърдие да ги преодолеем, за да учредим правилно регентството като един стабилен институт в страната, или да минем с леснотия днес, да пренебрегнем народното доверие, с което трябва да го облечем в тия опасни дни?

Аз избирам първата позиция. Държавниците дължат днес да преодолеем мъчнотиите. Общото съгласие на всички обществени

силни е силата; и армията, която е страж на държавата, е гаранцията. Няма да има, г-да, анархия и смут. Аз съм убеден, че никаква сила не може посмя да руши сплотеността на народ и армия при избора за Велико народно събрание. Не може посмя! И по този начин ние ще излезем чисти пред себе си, че сме могли да преодолеем мъчнотите, за да дадем здрава основа на регентския институт, да го облеем с народното доверие, което е същината на регентския институт.

Без да продължавам много, аз ще завърша. Г-да народни представители! Опитът, който чинам, колкото го имам, събитията, които съм изживял, са ме убедили досега да имам вяра в българския народ, да вярвам в народа. Когато е имало да живее много тежки дни, преживявал ги е; кръвта си е давал за националните интереси, и вътрешните размирици, които е имало, народът със своята сила ги е потушавал. Този народ има здрав усет и днес, в тежките дни, в които живеем, трябва да имаме доверие у него.

Един от народните представители: Не е вярно, не бягаме.

Никола Мушанов: Без туй доверие, което ще липсва на институцията, който ще учредяваме днес, мене ми се чини, че ние не разрешаваме сериозно, с оглед на събитията, въпроса. Да не бягаме от народа, той ни трябва за всяко политическо начинание. И последният ми вик ще бъде пак: да се осланяме на него, нека той бъде квасът на институцията, която от утре нататък ще представлява държавата. Възприемем ли с лекота начина за избиране регентите, както преждеговорившите говорят, и начина, който правителството препоръчва, за мене, г-да народни представители, въпроса не само че не го разрешаваме правилно, но това му разрешение крие в себе си много големи опасности за бъдещето. Бъдещите поколения няма да ни простят. Вярвайте в народа и недейте бяга от доверието на народа! (Някои народни представители ръкоплескат)

Един от народните представители: Не е вярно, не бягаме.

Председател Христо Калфов: Има думата народният представител г-н Александър Цанков.

Александър Ц. Цанков: (От трибуната) Г-да народни представители! Никога в моята дълга политическа кариера не съм заемал парламентарната трибуна с такова възмущение и смущение в душата си. Спомням си думите на Спасителя: „Когато ме загубите, тогава ще ме намерите.“ Да, уви! Когато го загубихме, ние го намерихме! Намерихме онзи, който четвърт столетие като комендант в развълнувано море управляваше и напътствуваше кораба на българската държава. Той през цялото свое царуване плаваше между Сцила и Харидба и никога не претърпя крушение.

Служил съм му и аз като пръв съветник и като дългогодишен председател на Народното събрание. Ползувам се тук от случая пред неговата памет да си изповядам, че може би не всякога съм бил справедлив спрямо него, но всичко, каквото е имало между нас, е вършено само от чиста съвест, от едни подбуждения: да служи вярно на държавата, на цар и народ.

Един народен представител: Bravo!

Александър Ц. Цанков: И нека Бог ми е свидетел, че когато на 9 юни аз поех това дело, поех го от единствено съображение само, от единствено желание — да крепя българския царски трон, да запазя короната на старите български царе. На този дълг съм служил, на този дълг ще служа и давам тоя обет тук: да лазим в лицето на трона и на короната свободата и независимостта на България! (Ръкоплескания от всички страни и гласове „Bravo!“)

Призовани сме в един съдбоносен момент, такъв, какъвто нашето отечество никога като че ли в своята история не е преживяло — да изберем регенти, заместители на царската власт, под чието мъдро ръководство, под чието бдение ще расте, ще крепне и ще се подготвява, за да поеме делото на августейшия си баща, Симеон II.

Внимание! Да не направим някаква грешка! Аз не съм онзи, който ще отрече, че формите на конституцията ни спъват в това, което има да вършим. Но ние не сме нито съдии, нито адвокати, за да решаваме спорни юридически въпроси. Ние сме политици и държавници и трябва политически и държавнически да разрешим този въпрос, който днес в това Събрание с такова внимание пристъпваме да разрешим.

Може ли някой да се формализира и да се хване само в сухите форми и догми на конституцията, за да спъне спокойствието и животът на държавата и на народа? Съдбоносни дни живеем! Съдбоносни дни! Една война, която вече се простира по всички континенти! В тоя момент има ли някой, който би казал: не, ще чакаме, ще държим за конституцията! Тя ни повелява да искаме доверието на Великото народно събрание, то да избере, да посочи лица, които да заместят царската власт.

Да се впуснем ли в разсъждения за изборите за Велико народно събрание? Кой, като би си турил ръката на сърцето, спокойно и добросъвестно би казал: да, ние можем днес да правим избори?

Един народен представител: Г-н Мушанов!

Александър Ц. Цанков: Можем, можем да правим избори, разбира се, нищо невъзможно няма. Но давате ли си сметка, даваме ли си сметка какви ще бъдат тия избори и какви страсти, какви политически борби ще се развият, и дали ние ще се обединим или ще се разединим?

Един народен представител: Така е. Право е.

Никола Мушанов: Вие ще се обедините.

Един народен представител: Е-е-е! Стига!

Никола Мушанов: Моля ви се, г-да. Ние ще се обединим и вие ще се обедините с ония, с които мислите еднакво.

Александър Ц. Цанков: Г-н Мушанов! Ами фактът, че ме апострофирате показва, че не сме се обединили! (Ръкоплескания от всички страни)

Петко Стайнов: Ние сме се обединили.

Никола Мушанов: Ние се обединихме.

Александър Ц. Цанков: Да, вие там се обединихте! (Ръкоплескания)

Един народен представител: Кои са обединените?

Александър Ц. Цанков: Вие се обединихте! (Ръкоплескания и гласове „Bravo!“)

Никола Мушанов: Ние сме се обединили, и вие ще се обедините. И вие ще се обедините като нас, заедно с ония честни българи, които мислят искрено, но които имат други разбирания от нашите. Вие ще се обедините с ония хора, които мислят като вас, както и ние ще се обединим с ония, които имат нашите разбирания, и тогава ще излезем пред народа. Ние сме се стремили да обединим по възможност колкото може повече хора около нас. Толкоз.

Председател Христо Калфов: (Звъни)

Александър Ц. Цанков: Г-н Мушанов! Аз уважавам Вашето разбиране. Уважае и Вие моето. Тъй мислите. Аз мисля другояче.

Никола Мушанов: Именно, това е.

Александър Ц. Цанков: И ние мислим така по същите съображения.

Един народен представител: За България.

Александър Ц. Цанков: Приемам, че и Вие мислите за България, но позволете и аз за момент да мисля за България.

Никола Мушанов: Не отказвам.

Александър Ц. Цанков: Не отказвате, но ме апострофирате. Затуй казвам, че не се съгласяваме.

Никола Мушанов: Аз казвам, че по тоя път, по който аз мисля, че трябва да вървим, ще бъде най-добре. (Тропане по банките)

Гласове: Е-е-е!

Председател Христо Калфов: (Звъни)

Александър Ц. Цанков: Г-да народни представители! Моментът, времето е такова, че ние не трябва да губим нито минута и да не оставим държавата пред опасността от анархия. Тя трябва да получи това, което е необходимо — заместител на царската власт. Има ли някой който би се усъмнил в това?

Един народен представител: Мушанов.

Друг народен представител: Мацанкиев, Коста Тодоров.

Александър Ц. Цанков: Да чакаме месец! Мислите ли вие, че за един месец всичко ще се подготви и Великото народно събрание ще дойде да избере регенти?

Как се постъпва с предлагания закон? Аз го намирам за целесъобразен и политичен. (Гласове „Bravo!“)

И аз се мъчих като господата (Сочи министрите) и както всички вас. Говорих с министър-председателя, който ми направи честта да консултира мнението ми как да постъпим, за да разрешим кризата, в която действително живеем след смъртта на Негово Величество цар Борис III. И аз споделям тези разбирания: Народното събрание, на което мандатът не е изтекъл още — може да е в края, но във всеки случай то представлява българския народ, защото е избрано от народа — това Народно събрание трябва да избере и регентите и предостави на Великото народно събрание в края на краищата да си каже думата (Ръкоплескания) да потвърди или да отхвърли тия регенти. (Ръкоплескания) Не намирам друг начин! Да се хванем само за формите на конституцията и да искаме да се отлага — това значи да насърчим вътрешните и външните врагове на България да ни разлагат, за да постигнат знаете какви цели. (Ръкоплескания и гласове: „Това е вярно!“)

Аз се надявам, че съставът на регентството, което ние сигурно скоро ще изберем, ще бъде такъв, че то ще получи вашето одобрение, но то ще получи и одобрението на българския народ. (Гласове „Право!“ „Право!“) Българският народ, който е трезв, сигурно отърсен от нашите едностранчиви разбирания, ще си даде сметка за времето, в което живеем, и ще признае, че ние сме постъпили държавнически и политично. (Гласове „Bravo!“)

Аз се надявам, че тия, които ние ще изберем, когато застанат на онова място, на което седеше онзи, който царуваше до днес,

ще бъдат безпристрастни арбитри, не ще се поддават на влияния, ще имат единствено пред очите си, както покойния, България, нейните идеали, нейните интереси, и че регентството и управлението, което ще се даде на страната, ще следват именно този път, тази политика, по която вървяхме досега и която ни даде тези резултати, които имаме. (Ръкоплескания и гласове „Браво!“)

Има един завет: Обединена, единна България. Началото и краят на всички мои политически разбирания са били: обединена и единна България. Обединена и единна България — това е осъществен идеал от покойния цар. Наша света длъжност е: о напрежението на всички сили, на всички воли, на цялото съзнание на българския народ да запазим този осъществен идеал, това наследство, което ни се даде, което ние имаме. Защото то е наше, то не е чуждо. Ние не взехме нито педя чужда земя, а само българска земя. Ние доживяхме тия щастливи дни да видим българските земи приюти и обединени под един царски скиптер.

И ето времето, в което живеем, съдбоносно и страшно, ще ни постави може би на нови изпитания, и в тия изпитания ние пак трябва да бъдем единни. Не един път, винаги, когато съм се качвал на тази трибуна, вие ще си спомните, че моят постоянен апел е бил: единение, единение, единство. Да се обединим, да следваме този път, който имаме, който ни е предначертан, и да запазим това, което ни се предаде в наследство.

Аз не намирам сега друг начин за избиране на регентство, освен този, който ни се предлага. И доколкото дочувам, смятам, че това, което ще ни се посочи, е най-доброто засега, което българската действителност може да даде. С тия думи свършвам. („Браво!“ Бурни и продължителни ръкоплескания)

Председател Христо Калфов: Има думата народният представител г-н д-р Петър Шишков.

Д-р Петър Шишков: (От трибуната) Г-да народни представители! В тежките и пълни с големи външни и вътрешни политически напрежения моменти към нас дойде в този момент един много ободрителен позив, една много ободрителна струя. Позволете ми под тяхното влияние веднага да кажа, че думите на г-н Александър Цанков, казани в днешния момент, ще останат исторически. (Ръкоплескания) Ние виждаме това обединение, за което толкова години се е борил нашият народ, ние виждаме това вътрешно сцепление да идва от хора, които довчера, така или иначе, са ни били върли противници предимно по вътрешната политика.

Г-да народни представители! Загубата, която ние претърпяхме, е незаменима. По това ние трябва да сме напълно наясно. Загубата, която сполетя нашия народ, не може с нищо, както ви казах, да се замени. Това обаче не трябва да отчайва никого от нас. Ние всички тук трябва да кажем направо: горе главата! Пред нас стоят още много светли дни! Бъдещето съвсем не е такова, каквото някои искаха да го очертаят. Ние вярваме в силите на българския народ, ние вярваме в отлично организираната българска армия, ние вярваме в нашето единство, ние вярваме в това, което на нас е завещано, и обещаваме, че ще го закрепим.

Г-да народни представители! Днес най-актуалният въпрос, който се слага тук за разрешение, е конституционен ли е изборът, който трябва да извършим, на регенти или не? Тук се казва, че само политически аргументи трябва да играят роля. Аз като юрист идвам да ви успокоя, че изборът, който ще извършим днес на регенти, е абсолютно и напълно конституционен и ще защита това си мнение.

Г-да народни представители! В нашето право са познати грите вида тълкувания: тълкуване съобразно закона, тълкуване против закона и тълкуване с оглед на бъдещето — *de lege ferenda*. Ние не нарушаваме конституцията, защото не отказваме избор на регентство. Наопаки, ние държим на този избор и го правим. Ако речехме да не избираме регентство, тогава безспорно щяхме да нарушим най-флагрантно конституцията, както се казва. Обаче ние даваме едно тълкуване съобразно конституцията, ние даваме едно тълкуване с оглед на конституцията — че регентството може да се избере от едно обикновено Народно събрание, каквото представлява нашето Народно събрание. Защо, г-да народни представители? Нашата конституция е такава, че ако вие я разгледате по-основно, ще видите, че на обикновеното Народно събрание са дадени много повече права — аз тази теза винаги съм я защитавал — отколкото на Великото народно събрание. Защо? За да се свика Великото народно събрание, необходимо е да има решение на обикновеното Народно събрание. Или то се свиква при специални случаи, които, дай Боже, никога да не се случват в нашата страна. Но не е само това. С чл. 44 и особено с чл. 49 се дава право само на обикновеното Народно събрание да тълкува законите в случай на спор и да ги тълкува както то намери за добре.

В чл. 44 се казва: „Ни един закон не може да се издаде, допълни, измени и отмени, докле той по-напред не се обсъди и приеме от Народното събрание, което има право така също и да тълкува неговия истински смисъл.“

Чл. 49 още повече засилва позицията на обикновеното Народно събрание: „Само Народното събрание има право да решава, опазени ли са всичките показатели в тая конституция условия при издаването на всякой закон.“

Г-да народни представители! С царски укази и с решение на Народното събрание днес се намираме във военно положение. Щом ние приемаме, че фактически е невъзможно при военно положение да се извършват избори, няма абсолютно никакво нарушение на конституцията. Това именно аз защитавам. Фактически наистина не можем да извършим избори, защото чл. 144 от конституцията, който цитира и г-н Мушанов, казва, че за реда на изборите за Велико народно събрание ще се издаде особен избирателен закон. Това не значи, че трябва за всеки избор за Велико народно събрание да се издава особен избирателен закон, а че веднага след приемането на

конституцията ще се изработи закон за произвеждане на избори за Велико народно събрание. Такъв закон и до днес няма. И ние трябва, шем-нешем, да се съобразим с избирателния закон за обикновеното Народно събрание, който изрично казва, че не само във време на война, но и при законни препятствия, при наводнения, земетресения и пр., избори не могат в никой случай да се извършват. Следователно сега ние сме в фактическа невъзможност да извършим каквито и да било избори. Тази фактическа невъзможност, г-да народни представители, ни кара да дадем едно тълкуване на конституцията с оглед на бъдещето, което тълкуване ще ни позволи в днешния момент да изберем регенти до свикването на Велико народно събрание, да ги утвърди. Абсолютно нищо противоконституционно няма в този случай. Има един пропуск, г-да народни представители, който аз ще заявя от тази трибуна. Нашата конституция страда от грамадни основни грешки, които за бъдещето на нашия народ, трябва час по-скоро да оправим при първия удобен случай. Писама от разни преводници, които са смесвали понятието „поданик“ с „гражданин“ и „българин“; правена в едно време, когато учредителите са мислили да избират само цар, а не е имало царска династия; вмъкнати в нея текстове от румънската и белгийската конституция, предвидени неудачно, в нашата конституция действително има много непрактични текстове, които — аз имам смелостта да го заявя пред целия български народ — ако ги следваме, по-скоро ще направим грамадна пакост на народа, отколкото бихме му донесли каквото и да било добро.

Г-да народни представители! Най-хубава характеристика на нашата конституция — позволете ми това да ви кажа — дава г-н проф. Баламезов на стр. 297 и следващите от неговия труд по конституционно право. Г-н проф. Баламезов заключава: „Всичките тия груби несъобразности щяха да бъдат отстранени, ако по-компетентните членове на нашето Учредително събрание, особено юристите, не цитираха думи на „една французка писателка“, не декламираха стихове из „Ада“ на Данте, не говореха за „Белгия на Балканите“, а изучаха поне текста на белгийската конституция.“

И г-н Мушанов призна, че наистина формите не могат да спъват развитието на един народ, но че все пак те са били толкова съществени в случая, че трябвало непременно регентите да се избират от Велико народно събрание.

Г-да народни представители! Известният професор в Хайделбергския университет Айншау казва, че конституции могат да пропадат, конституции могат да не се спазват, конституции могат да се изменят, но това, което не трябва да се изменя, това, което вечно трябва да остане, това е само държавата. Днес ние имаме върховната отговорност да запазим българската държава в нейния цялостен вид и в името на този интерес аз лично даже бих гласувал и един противоконституционен закон. Но, за щастие, такъв случай тук нямаме. Ние действаме напълно и съобразно с конституцията. Всеки от нас знае тежката отговорност, която поема. Ние всички сме прекарали по няколко безсънни нощи, за да мислим каква теза да защитаваме, да видим кое е право и кое не. Аз рядко познавам по-съвестен Парламент от нашия, който толкова добре и толкова добросъвестно разглежда всички въпроси.

Длъжен съм обаче, г-да народни представители, от трибуната на този Парламент да отхвърля една голяма нелепост — нека ми бъде позволено да кажа това — която беше току-що спомената от г-н Никола Мушанов. Аз за пръв път виждам г-н Никола Мушанов да чете от трибуната. Той прочете една декларация, която му е дадена и за която е поел ангажимент да я прочете. В тази декларация се казва — вие всички я чухте — че отсега трябвало да се води една чисто национална българска политика. Има ли, г-да народни представители, по-отвратителна ерес от тази, да се поддържа, че досега не е водена чисто национална българска политика? Аз съм длъжен да заявя, че всички правителства досега, не само правителствата на Филов, Кьосеиванов, Тошев, но и тези преди тях, всички български правителства, за честта на България, са водили само чисто българска национална политика. Не от днес, както се пише в този пасквил, трябва да започнем да водим „нова чисто българска национална политика“. Такава политика винаги е водена досега, такава политика ще се води и в бъдеще, защото аз не знам българин, който би водил някаква друга политика.

Г-да народни представители! Това, което се казва, че отсега трябвало да се води чисто българска национална политика, аз не искам повече да го различавам, но то отива много дълбоко и засяга много други институти, които тук даже не бива да споменаваме. Аз апелирам към деклараторите: нека тази ерес за честта на българския народ и на самите тях, да я премахнат от тази тяхна декларация.

Тази тяхна декларация, г-да народни представители, нас ни разочарова и в много други отношения. Вие виждате, че в нея са упоменати бившите партийни шабове. Много хубаво се направи, че се поиска да се чуят имената им. Чува се имената на бившите партийни шабове, срещу които енергично се бориха всички наши държавни институти.

Димитър Кирев: И които законите ги забраняват.

Д-р Петър Шишков: И които законите ги забраняват, но сега те използваха известни обстоятелства, за да се свикат на заседания.

Аз ви питам, г-да народни представители: тези хора, които са обединени в тази декларация, мислите ли, че ще бъдат обединени и в изборите, когато дойде до посочване на кандидатите? Не бяха ли те прочутите хора на пропорциите 3:2, 2:2? Когато се реши да се изпълни тяхната декларация и се отиде към избори за Велико народно събрание, какво ви гарантира, че след като се произведат изборите тук няма да видим нашия народ разпънат на кръст и поставен отново въпросът за пропорциите: 1:1 или 2:1, или 3:0? Вие виждате, г-да народни представители, колко несъобразна е тяхната декларация.

И затова ние всички почувствувахме много голямата подкрепа, която ни дойде от г-н Цанков и от г-н Кожухаров, от техните хиляди избиратели и изобщо от всички българи, които днес ви казват: „Не е време сега за избори за Велико народно събрание.“ Аз не съм чул българин, който да дойде да каже, че сега трябва да се произведат избори за Велико народно събрание. Ние не узурпирате права, ние не казваме, че това нещо няма да стане, то ще стане, но когато му дойде времето.

Ето защо, г-да народни представители, аз мисля, че на позива за единство, който ни се отправи тук от г-н Мушанов, ние трябва да отговорим: вие, които наистина сте българи — аз не искам да отрека това качество специално на г-н Мушанов, вярвам, че той е добър българин — ако мислите така, елате при нас, както направиха други, защото времето, което днес носим, е наистина много тежко, след като този, на когото българският народ толкова дълбоко се поклони и в когото имаме съпяща вяра, го няма вече. Няма по-соединен момент за обединение от днешния. Не ние ще дойдем при вас, а вие ще дойдете при нас, защото нам е оставено управлението от този, който го няма вече. Той даде доверието си нам, а не на вас и следователно вие ще дойдете при нас, ще се приобщите и ще оставите вашите сметки и вашата непоследователност.

Казвам непоследователност, защото — не съм проверил това, но ми се струва, че е така — в съвещанията на министър-председателя г-н Богдан Филев с бившите министър-председатели г-н Никола Мушанов е поддържал, че ние на всяка цена е трябвало да избегнем избори за Велико народно събрание. След това той е изменил становището си под известно влияние. Това предавам под резерва, но струва ми се, че е доста сигурно и е доста вярно. Бих желал г-н Мушанов да ме опровергава.

Г-да народни представители! Тук се изнесе една много опасна теза, която аз ви моля в никой случай да не приемате. Това е тезата, че трябва да станат избори, че чрез тях най-правилно ще се посочи кои трябва да бъдат регентите. Аз трябва да заявя с много голяма скръб, г-да народни представители, че не само на мене, но и на вас не са познати в историята на България редовни избори. Кажете ми кой министър не е бил критикуван за това, че не е произвел изборите така, както трябва. Аз знам, че и г-н Мушанов, когато е произвеждал избори, изкарвали са, че е правил изборите с много големи насилия. Знаем след това и други избори. Нека г-н Цанков ме извини, но и за него разправяха, че е произвеждал избори с терор. И след изборите за сегашното Народно събрание г-н Никола Мушанов прочете тук един позив на тревнеския кмет, от ко то искаше да извлече един аргумент а с нпгаго че изборите в България едва ли не били деспотични. Ако решим да направим избори за Велико народно събрание, не дай боже, и г-н Никола Мушанов изгуби изборите, ще каже: „Какви избори произведохте? Вие произведохте избори, които не отразяват волята на народа.“ Този начин на пледиране и на аргументиране е много опасен. Г-н Мушанов заедно с г-н проф. Стайнов много често прибегват до този начин и сега пак се опитаха да прибегнат до него. Често пъти тук се казва било към Министерския съвет, било към Народното събрание: г-да, вие си отивате, какво правите? Мене ми е дотегнало да слушам този аргумент. И днес дойдох да ми разправят за общественото мнение в България — говорило се, че щяло да има кабинетна промяна. Аз не знам ден господата от кафене „България“ да не говорят за кабинетна промяна: разправят за Кочо Стоянов, за Йоцов — не виждам министъра на просветата, а друг Йоцов — че ще станат министри, а след това променят имената. Всеки два месеца излизат с нови листи кои биха могли да бъдат министри, но който не е имало обективни обстоятелства, за да станат министри, защото не са имали доверието или не са били желани в момента от този, който е трябвало да ги назначи за министри. Срещу тази ерес, г-да народни представители, трябва да се реагира. Също така трябва да се реагира срещу ереста, че Народното събрание било в края на мандата си, та затуй трябва да манкира от своя дълг. Г-да народни представители, не за това, че съм член на XXV обикновено Народно събрание — никой не може да предскаже как ще се развият събитията у нас — но аз мисля, че събитията ще се развият много добре и затова не можем да кажем, че XXV обикновено Народно събрание е вече свършило. Ами, г-да народни представители, учителят на г-н Мушанов, английският Парламент, който безспорно е образец на големи парламентарни традиции — това не можем да му отречем — продължи с закон мандата си.

Ангел Сивинов: Два пъти!

Д-р Петър Шишков: Вие виждате какви са историческите поведени на момента във всяка страна. Англия се счита за класическа страна на парламентаризма, но английският Парламент, право или криво, продължи мандата си. Не искам да кажа — пази боже — че XXV Народно събрание иска да продължи мандата си. Дай боже да сме спокойни и мирни, да можем да си направим нови избори и да изберем нов Парламент. Ние чувствуваме вече четири години големите отговорности, които тежат върху нас, и разбираме, както каза г-н Цанков, колко много е носил на плещите си този, който сега го няма. Аз не вярвам, г-да народни представители, толкова да ни са мили на нас депутатските мандати, че да желаем само заради тях да продължим мандата на Народното събрание. Но защото сме били в края на нашия легислативен период, да кажем, че не трябва да избираме регенти, това е друга ерес.

Аз искам много нахъсо да направя и няколко други бележки. Запомнете: регентският институт у нас ще бъде такъв, какъвто ние го направим. Гьоте не е толкова велик, колкото е бил в същност, ми се струва. Днес Гьоте по величие може би е стигнал и Омир, най-великият древен писател, защото целият германски народ го прави все по-велик и по-велик от ден на ден. Същото е и в по-

литиката. Аз не зная някой водач, който да е абсолютно велик, но зная много водачи, които техните народи, в интереса на своята собствена съдба, сами ги правят велики. Ние ще трябва обезателно да дадем на нашия регентски институт един грамаден авторитет. Ако след като изберем този институт хората от щаба на г-н Мушанов кажат: не трябваше да са тези, не трябваше да са онези, ясно е, че те, които днес нарушават националното единство, ще носят отговорността пред българския народ. Ако обаче те погледнат по-широко на работите и кажат: „Да, бяхме против, но избрахме го, защото днес в България ще бъдем единни, ние ще можем да обкръжим регентския институт с този ореол, който е необходим не за друго, а за нашето вътрешно самосъхранение, за успеха на нашата политика и за нашето бъдеще. Следователно регентският институт у нас ще бъде такъв, какъвто ние го направим. Ние сме длъжни да му дадем всички авторитет, да го поставим на оная висота, на която той заслужава да бъде, защото — трябва да се разбере много добре, това го изискват нашите национални интереси.“

Г-да народни представители! Минавам към заключението. Много правилно е казал, според мене, най-великият от френските държавници, Ришельо — аз имам един случай да ви кажа това — в своя политически тестамент: „Няма нищо по-опасно за тези държави, които имат държавници и които се управляват от хора, които вадят своите максими от книгите.“ Аз бих желал да ви кажа същото и сега: няма нищо по-опасно от строгата формалистика, от кухата казуистика, когато се касае за бъдещото развитие на един народ. Днес обаче — и с това заключавам — аз съм оптимист и мога да ви кажа: горе главите! Аз съм окужен не само от позива на г-н Цанков; аз съм окужен от хилядите хора, които всеки ден ме срещат и ми казват: дръжте много здраво, ние сме всички зад вас. Днес личното няма да играе роля. Никога българският народ не е бил толкова единен, както сега. А ние, славяните, се характеризираме с това, че само в опасност се обединяваме.

Г-да народни представители! Аз пак виждам в нашето единство и в силата на нашата достойна армия оная гаранция за бъдещето на България, която трябва да имаме. Аз съм ободен, аз съм въобще много оптимист и във външната, и във вътрешната политика на нашата страна, и във възможностите на нашия народ. Аз вярвам в хората, които ни управляват, вярвам в правилните тези, които те ще защитават. Аз вярвам в доблестта на нашия народ и затова си позволявам на всички ви да кажа — и с това свършвам: горе главите, бъдещето на България е осигурено, и то е само в нашите ръце! (Ръкоплескание)

Председател Христо Калфов: Има думата народният представител г-н д-р Иван Вазов.

Д-р Иван Вазов: (От трибуната) Г-да народни представители! Убе не са пресъхнали съзлите на един цял народ пред пресния гроб на рано починалия негов любим цар, който народът не само обичаше, но и на когото той вярваше, в когото той — нека ми бъде позволено да кажа това — имаше една мистична вяра, че и в днешните разбунтувани времена, въпреки всички превратности на съдбата, ще може успешно да изведе нашата страна към благополучния край и да довърши започнатото велико дело на обединението на българския народ. И докато той беше жив, народът беше спокоен и с вяра гледаше в своето бъдеще. Днес, когато той не е вече между нас, когато неговата сянка не се разстила над нас, когато скръб изпълва всяко българско сърце за него, който живя и работи само за България и който вгради в светлото дело на България — обединението на българския народ — себе си, за да пребъде то, както ще пребъде неговата памет, днес пред българския народ е поставен един голям, бих казал съдбоносен въпрос с оглед на важните и тревожни времена, които преживява светът, а заедно с него и ние.

Днес е поставен за разрешение на българския народ големият въпрос за учредяването на регентство и избиране на регенти. И загрижеността, с която този въпрос се разисква не само в Народното събрание, но почти от целокупния български народ, иде да посочи колко важно, колко съществено, колко съдбоносно е правилното разрешение на този въпрос не само за днешна, но и за утрешна България. Защото онези, които ще бъдат избрани, трябва да притежават поне минимум качества, за да могат достойно да заменят великия покойник, чиято липса днес всички чувствуваме, и да продължат започнатото от него велико дело — делото на обединението на България.

Г-да народни представители! Нуждата от бързо избиране на регенти не се налага само от повелите на нашата конституция, но и от особените времена, които живеем и които носят всеки момент все повече и повече изненади. Налага се да бъдат на местата си всички ония институти и органи, които са необходими за правилното ръководство на държавата в днешните тревожни и тежки времена.

Регентството — това е един държавно-правен институт, учреден да упражнява владетелската власт в нейната широта в ония случаи, когато е отнета възможността на владетеля сам лично да я упражнява. Кога се учредява регентство и какъв е начинът за избиране на регентите, тия въпроси са уредени от нашия основен закон. Съгласно чл. 26 от конституцията, когато на нашия престол бъде възкачен малолетен цар, избира се регентство до неговото пълнолетие, какъвто случай имаме днес. В чл. 27 от конституцията се определя начинът, по който ще бъдат избрани регентите — чрез Велико народно събрание. В чл. 29 от конституцията се определя качествата и условията, на които трябва да отговаря едно лице, за да може да бъде избрано за регент. Въобще, г-да народни представители, във всички тия постановления на конституцията се подчертават голямото, важното и съществено значение на института на регентството и качествата, които трябва да притежават ония лица, които ще бъдат упълномощени да упражняват правата на царя от негово име.

Безспорно е, че няма друг, който повече да желае от нас, народните представители, да се спазва не само същността, но и формата на конституцията при избора на регентите. Обаче възможно ли е това? Възможно ли е, г-да народни представители, при днешните особени, изключителни времена, които живеем, да произведем избори, в които да бъде изразена свободната воля на българския народ, който чрез така изразената своя свободна воля да посочи регентите и по този начин да реши своята съдба и съдбата на своята държава? Според уважаемия г-н Мушанов, това е възможно. Но от възраженията, които той направи на г-н Цанков, не останаха ли все всички с убеждението, че онова единство, за което той говореше, че било възможно, е абсолютно невъзможно в днешните времена, ако се произвеждат избори? Нима мислите, че днес, когато войната бушува; когато пламъците ѝ приближават нашата родина; когато всеки ден сме изложени на все по-нови и по-нови изненади — нима мислите, че някое управление може да си позволи лукса да отклони своето внимание от големите държавни въпроси и да се занимава с избиране на регенти? Нима мислите, че един избор, произведен при най-добри условия у нас, не ще смути народното спокойствие, което е тъй нужно и тъй необходимо не само за нас, но и за тези, които ще дойдат след нас? Не. Г-да народни представители! Аз съм дълбоко убеден, че всички ние ще признаем, а заедно с нас и целият трезвен български народ ще признае, че днес времената не позволяват да бъдат произведени избори за Велико народно събрание. И ако ние искаме да встъпим отчасти в неговите права, като изберем временно регенти, докато дойдат условия да бъдат те утвърдени от Велико народно събрание, не мислете, че правим това с желание да запазим това право за нас си. Не. Защото за мене — аз съм дълбоко убеден в това — и за всички вас изборът на регентство е един голям, много голям дълг, свързан с голяма и тежка отговорност и пред историята, и пред народа ни. И смятам, че всички ние, ако бихме имали възможност, бихме предпочели да търгнем по пътя на Великото народно събрание, защото това диктуват нашите лични интереси. Но нека не забравяме, че над нашите лични интереси стоят интересите на ония, които са ни пратили тук; стоят интересите на целокупния български народ, стоят интересите на днешна и утрешна България. А тия интереси ни диктуват да поемем тежкия път към Голгота, като поемем и задълженията на едно Велико народно събрание — да посочим в този момент лицата, които ще бъдат регенти.

Г-да народни представители! Днес кардиналният въпрос не е формата, по която ние ще изберем регенти, а кои лица ще посочим за регенти. От това се интересува българският народ. И ако някой ден ние бъдем изправени на подсъдимата скамейка, няма да ни съдят за туй, че не сме правилно избрали формата, а ще ни съдят защо не сме избрали лица, които достойно да заемат мястото на регенти в България.

Таско Стоилков: Няма кой да те съди за тая работа. бе джанин! Остави! (Оживление)

Д-р Иван Вазов: Следователно, г-да народни представители, ние не бягаме от отговорност, поемайки едно задължение с дълбокото съзнание, че изпълняваме своя дълг и като българи, и като народни представители.

Г-да народни представители! Времената, които живеем, са съдбоносни и исторически. Те искат от нас не само думи, те искат и дела. Времената, които живеем, искат от нас доблестта да поемем отговорност за своите дела, а не да се скриваме зад формули, не да се скриваме зад закона, защото законът е създаден за държавата, а не държавата за закона. И нека в днешните върховни дни, които преживяваме, да намерим достатъчно сили в себе си, за да надраснем личните си страсти, личните си чувства и с голямо проникновение да изпълним своя дълг, като изберем за регенти ония, които ние считаме, че ще оправдаят и нашите надежди, и надеждите на целия български народ. (Ръкоплескания)

Председател Христо Калфов: Има думата народният представител г-н Иван Керемидчиев.

Иван Керемидчиев: Г-да народни представители! Изаказах се вече 8 души народни представители. Считаю, че въпросът, който ни

Председател: ХРИСТО КАЛФОВ

занимава, е напълно обяснен. И затова, съгласно правилника, правя предложение да бъдат прекратени дебатите. Моля това предложение да бъде гласувано от г-н председателя.

Председател Христо Калфов: Народният представител г-н Иван Керемидчиев прави предложение, съгласно правилника, за прекратяване на дебатите. Които приемат това предложение, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, приема се.

Ще поставя на гласуване. Които г-да народни представители приемат проекторешението за избиране на регенти, моля, да вдигнат ръка. Абсолютно мнозинство, Събранието приема.

Проекторешението е окончателно прието.

Пристъпваме към втората точка от дневния ред:

Избор на регенти.

(Става прав) Г-да народни представители! Постъпило е предложение, подписано от много народни представители, със следното съдържание: (Чете) „Подписаните народни представители, в изпълнение на приетото от Народното събрание решение за избиране на регенти на непълновъзрастния ни цар, Негово Величество Симеон II, цар на българите, предлагаме за членове на регентството:

Августейшият брат на о, Бозе почившият цар-обединител Борис III — Негово Царско Височество Кирил Княз Преславски (Бурни и продължителни ръкоплескания и мощно продължително „ура!“). Всички министри, народни представители и публиката стават прави).

Председателя на Министерския съвет и министър на външните работи и изповеданията, г-н проф. д-р Богдан Филев. (Бурни и продължителни ръкоплескания и викове „ура!“)

Министра на войната, г-н генерал-лейтенант Никола Михов. (Продължителни ръкоплескания и викове „ура!“)

Г-да народни представители! Постъпило е друго предложение, също подписано от много народни представители, със следното съдържание: (Чете) „Подписаните народни представители предлагаме избирането на регенти на непълновъзрастния ни цар, Негово Величество Симеон II, цар на българите, да стане без дебати и явно. Които приемат това предложение, моля, да вдигнат ръка. Абсолютно мнозинство, Събранието приема.

Пристъпвам към гласуване на по-предното предложение, което ще прочета повторно.

Петър Марков: Гласуването да стане поединично.

Един от народните представители: Я седни!

Председател Христо Калфов: (Чете) „Подписаните народни представители, в изпълнение на приетото от Народното събрание решение за избиране на регенти на непълновъзрастния ни цар, Негово Величество Симеон II, цар на българите, предлагаме за членове на регентството:

Августейшият брат на о, Бозе почившият цар-обединител Борис III — Негово Царско Височество Кирил Княз Преславски,

Председателя на Министерския съвет и министър на външните работи и изповеданията, г-н проф. д-р Богдан Филев,

Министра на войната, г-н генерал-лейтенант Никола Михов.“

Които приемат това предложение, моля, да вдигнат ръка. Абсолютно мнозинство. (Всички министри, народни представители и публиката стават прави. Бурни и продължителни ръкоплескания от народните представители и мощно продължително „ура!“).

Моля г-да народните представители от всяка област да изберат по един народен представител. Избраните, заедно с членовете на бюрото, ще образуват делегацията, която ще нотифицира на регентите решението на Народното събрание.

Предстои да определим дневния ред за идното заседание.

За идното заседание, в събота, 11 т. м., 11 ч. сутринта, в съгласие с правителството, предлагам следния дневен ред:

Полагане клетва от регентите пред Народното събрание.

Които приемат предложения дневен ред, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигам заседанието.

(Вдигнато в 21 ч. 33 м.)

Началник на Стенографското отделение: **ДОНЧО ДУКОВ**